

Lidia Pokrzycka

"Przemoc w języku mediów? Analiza semantyczna i pragmatyczna audycji radiowych", Renata Dybalska, Danuta Kępa-Figura, Lublin 2004 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 12, 177-178

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tendencji ogólnoswiatowej globalizacji z aspiracjami narodów europejskich. Pomimo ich widocznej słabości politycznej (dawniej i dziś, były i są obiektem ekspansywnej polityki wielkich mocarstw), historyk kończy swoją prognozę optymistycznie. Wydobywa imponujące zmiany zewnętrzne oraz wewnętrzne w funkcjonowaniu Polski, Czech, Słowacji, Węgier po 1989 r., uzmysławia ich istotny „wkład duchowy” na przestrzeni dziejów. Nawiązując do idei książki, formułuje postulat przekraczania egoizmów narodowych w imię współpracy regionalnej, która w sprzyjających okolicznościach może stanowić solidną bazę umacniania wszechstronnych, wielowiekowych więzi.

Książka Piotra Wandycza powinna znaleźć się na półce każdego badacza dziejów najnowszych, politologa i socjologa. Poza wymienionymi zaletami charakteryzuje ją nowe, mniej znane polskiemu czytelnikowi ujęcie problemu, wolne od ksenofobii oraz kompleksów skrzywdzonych narodów.

Iwona Hofman

Renata Dybalska, Danuta Kępa-Figura, Paweł Nowak, *Przemoc w języku mediów? Analiza semantyczna i pragmatyczna audycji radiowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004, s. 234.

Publikacja jest wynikiem realizacji grantu KBN w latach 2000-2003. Przedmiotem badań uczyniono w nim audycje radiowe, które systematycznie nagrywano, transkrybowano i analizowano z perspektywy semantycznej i pragmatycznej. Bardzo dużo uwagi poświęcono mechanizmom manipulacji oraz agresji językowej.

Jak piszą autorzy, przemoc w radiu nie może dotyczyć jedynie wulgaryzacji, pauperyzacji języka, a także łamania zasad poprawności w wypowiedziach dziennikarzy. Znacznie ciekawsze i istotniejsze jest oddziaływanie nadawcy na opinie, gusta i system wartości słuchaczy, które przybiera często formę przymusu komunikacyjnego, opierając się na bezalternatywnym odbiorze ukrytym za wieloma mechanizmami językowymi. Z setek godzin nagrań wybrano najciekawsze wypowiedzi dziennikarzy i innych uczestników audycji radiowych.

Książka składa się z czterech artykułów, wzbogaconych aneksami. W pierwszym z nich - autorstwa Pawła Nowaka - pod tytułem *Świadomość komunikacji w audycjach radiowych*, określono na ile na przebieg procesu porozumiewania wpływa autorefleksja nadawcza i odbiorcza. Autor zastanawia się przy tym, czy analizowane zabiegi komunikacyjne są aktem przemocy w mediach. Okazuje się, że *zależy* to przede wszystkim od świadomości komunikacyjnej odbiorców. Jeżeli słuchacz oczekuje od dziennikarza konkretnego scenariusza komunikacyjnego, realizowanego przez nadawcę, to oznacza brak manipulacji. Autor podaje charakterystyczny przykład tego typu układu, odnoszącego się do „Radia Maryja”. Wraz z artykułem P. Nowak zamieszcza obszerny aneks oraz pytania utrwalające dla studentów.

Z kolei Danuta Kępa-Figura w artykule *Gry językowe w komunikacji radiowej* charakteryzuje specyfikę tej komunikacji, a także, na konkretnych przykładach, analizuje poszczególne typy gier językowych. Wśród nich wyróżnia gry oparte na modyfikacji struktury formalno-semantycznej (przeprowadzane na płaszczyźnie dźwiękowej, słowotwórczej, składniowej, znaczeniowej). Autorka dużo miejsca poświęca felietonom Tomasza Olbratowskiego z radia RMF FM. Kolejne gry oparte są na przekroczeniu podstawowych zasad konwersacyjnych oraz konwencji pragmatycznej. Podsumowując swój tekst Danuta Kępa-Figura stwierdza, że w pewnym sensie zasadą gier językowych jest brak zasad. „Przebiegając w oparciu o reguły gramatyczne, semantyczne i pragmatyczne, respektują je lub łamią. Dla ich zaistnienia konieczne jest założenie wspólnoty wiedzy (językowej i pozajęzykowej) nadawcy i odbiorcy. Nadawca nie po to ukrywa swoje intencje, by odbiorca ich nie zauważył, ale żeby ich szukał. Zostawia więc ślady, które - ma nadzieję - odnajdzie adresat.

Sprawdzianem atrakcyjności gry jest wysokość »współczynnika« zaangażowania odbiorcy w te poszukiwania" (s. 104). W aneksie autorka zamieszcza przykłady gier językowych w komunikacji radiowej wraz z pytaniami powtórkowymi, jednak już bez jakichkolwiek komentarzy. D. Kępa-Figura ogranicza się wyłącznie do podziału gier według wcześniej zamieszczonego schematu.

W kolejnym tekście Renata Dybalska *Realizacja różnych płaszczyzn komunikacyjnych w wybranych gatunkach wypowiedzi radiowych* dochodzi do wniosku, że wybór określonej płaszczyzny komunikacyjnej pociąga za sobą szereg konsekwencji. W serwisach informacyjnych analizowanych w artykule rozgłośni (I PR, III PR, RMF FM, Radio Maryja) podstawą komunikacji jest połączenie płaszczyzny profesjonalnej i oficjalnej. Ma to stanowić swego rodzaju gwarancję obiektywizmu i rzetelności. W przypadku dyżurów prezenterkich i bardziej otwartej formuły programu, często miesza się kilka poziomów kontaktu ze słuchaczem. Jednak antenowa swojskość bywa powodem zmieszania i dyskomfortu słuchacza, co wyraża się np. w intonacji, barwie głosu, gdy dziennikarz zwraca się do odbiorcy, biorącego aktywny udział w programie, zbyt bezpośrednio. W aneksie autorka zamieszcza przykładowe gatunki etykiety językowej na tle płaszczyzn komunikacyjnych. Co ważne, przykłady te są bardzo konkretne, co sprzyja dobrej ich percepcji. Oprócz tradycyjnych już pytań dla studentów, autorka umieszcza także propozycję całego tekstu do analizy (z radia RMF FM), co - po wcześniejszych refleksjach - niewątpliwie wzbogaca walory dydaktyczne artykułu.

Książkę zamyka publikacja Katarzyny Olejnik *To dla Ciebie gra Twoje radio - nadawca i odbiorca stacji radiowej we wspólnej przestrzeni komunikacyjnej*. Autorka zamieszcza i analizuje w tekście wiele audycji radiowych. Jak stwierdza K. Olejnik „w analizowanym materiale uderza przede wszystkim spójność wybranych przez dziennikarzy strategii i schematów. [...] W obu sferach działalności radiowej - informacji i publicystyce - daje się bowiem odnaleźć wspólny rys, wyróżniający każdą ze stacji: jedynekowy imperatyw informowania, nastawienie na dostarczanie rozrywki w RMF FM czy budowanie więzi w Radiu Maryja. Jedynek w Programie Trzecim następuje wyraziste rozdzielanie funkcji tekstów informacyjnych i publicystycznych" (s. 233). Autorka analizuje od razu kolejne fragmenty tekstów, co wydaje się być najkorzystniejsze dla odbiorcy.

Ogólnie można stwierdzić, że książka zawiera bardzo dużo przykładów, ale tylko część z nich jest - w skróconej formie - przeanalizowana. Całość materiału pochodzącego z danych rozgłośni jest zamieszczona w aneksach do artykułów. Czytelnik jest, zatem, zmuszony do ciągłego odwoływania się do poszczególnych tekstów i poszukiwania przeanalizowanych fragmentów. Dwie części książki - napisane przez Pawła Nowaka i Danutę Kępa-Figura dość hermetycznym językiem - mają podobny schemat. Mało przeanalizowanych szczegółowo przypadków, na korzyść późniejszych, bardzo obszernych, aneksów. Renata Dybalska przeprowadziła analizę w trochę inny sposób, bardziej korzystny dla czytelnika - wybierając bardzo krótkie fragmenty tekstów do aneksów.

Podsumowując, książka niewątpliwie ma walory dydaktyczne, pytania ułożone przez autorów mogą być bardzo przydatne podczas ćwiczeń. Do tej pory rzadko poruszano problematykę przemocy w audycjach radiowych, nie prowadzono tak szczegółowego nasłuchu. Brakuje mi jednak w tej publikacji szerszych analiz, czytelnik zderza się wręcz z olbrzymią liczbą materiałów źródłowych, zamieszczonych w aneksach. Przykłady niewątpliwie są bardzo cenne, lecz i dla wykładowców i dla słuchaczy większa liczba przeanalizowanych wypowiedzi dziennikarzy radiowych byłaby bardzo przydatna. Książka może być adresowana do studentów dziennikarstwa i polonistyki, lecz ostatnich lat studiów, co sugeruje specjalistyczny, momentami wręcz hermetyczny język wypowiedzi autorów.

Lidia Pokrzycka